

Лекція 2. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ В СВІТЛІ ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ

Література

Roche, Daniel. The culture of clothing dress and fashion in the "ancien régime". Cambridg: Univerity Press, 1994. URL: <https://books.google.de/books?id=iksOtjX47xoC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

Roche, Daniel. A History of Everyday Things: The birth of consumption in France, 1600–1800. Cambridg: Univerity Press, 2000. URL: <https://books.google.de/books?id=g14uija4vtgC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

Darnton, R., 1984. The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History. Basic Books, New York.

Natalie Zemon Davis, The Return of Martin Guerre. Cambridge, MA, 1975.

LeRoy Ladurie, Montaillou: The Promised Land of Error, trans. Barbara Bray. New York, 1978.

Steege, P., Bergerson, A.S., Healy, M., Swett, P.E., 2008. The history of everyday life: a second chapter. *The Journal of Modern History*. 80 (2), 358–378.

Віддаючи данину новій моді, «Аннали» публікують спеціальні номери, присвячені антропологічним темам: «Біологічна історія і суспільство», «Історія і структура», «Сім'я і суспільство», «Історія і сексуальність», «За антропологічну історію», «Історія споживання», «Довкола смерті», «Антропологія Франції», «Історія і антропологія андських спільнот», «Дослідження ісламу. Історія і антропологія».

Антропологічний вимір заходив у найрізноманітніші сфери історичного знання.

⇒ У книзі «Культура зовнішності. Історія одягу в XVII–XVIII ст.» (1989) Даніель Рош поєднав віртуозне знання історії побуту і матеріальної культури (того, із яких матеріалів шили вбрання, як одягались різні верстви населення, як продавали новий і поношений одяг) зі зверненням до культурних кодів цивілізації, оскільки «за одягом справді можна виявити ментальні структури». У «кравецькому театрі епохи» вибір одягу виявляв претензії на певний соціальний статус, але «революція в одязі» дорівнювала «Великій Французькій революції», оскільки привілейований клас утратив монополію на моду.

⇒ Наприклад, у монографії Ф.Броделя «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм», яка насичена сюжетами в дусі історичної антропології, залучаються джерела, які раніше лежали по сховищах мертвим вантажем, а з середини XX ст. стали «модними» серед істориків, зокрема:

✓ Рахунки семи кораблів із Сен-Мало, що вирушили в комерційну експедицію до берегів Перу 1706 р., і рахунки рейдів трьох нантських кораблів у другій половині XVIII ст., які допомагають вирішувати питання про співвідношення основного і обігового капіталу.

✓ Шукаючи джерела збагачення великих фінансистів, негоціантів, розкриваючи секрет їхньої економічної влади, простежуючи історію їхніх капіталів, Ф.Бродель звертається до порічних реєстрів вкладених капіталів і прибутків фірми Гоупів в Амстердамі за 50 років (1762–1815) із зазначенням сум, переданих різним її партнерам; ці матеріали ввів у науковий обіг історик Гоупів М.Г.Бейст.

✓ Нотаріальні акти та заповіти. Виходячи з припущення про вагому роль монополії у формуванні крупних капіталів і простежуючи логіку створення кланових капіталів у Франції, відстежуючи взаємозв'язок потужних потоків багатств по двох каналах – приватне підприємництво і державне казначейство з його податками, державними позичками тощо, – Ф.Бродель простежує діяльність «маленької жменьки поважних людей, яка стояла вище маси ремісників, дрібних крамарів, околичних бонз та селян», яка була причетною до формування політики великих держав і з чийого середовища у XVI–XVII ст. поповнювалося французьке дворянство. Він робить зауваження, що долю цієї привілейованої групи можна простежити за нотаріальними архівами.

✓ Відтворюючи атмосферу, у якій великі приватні капітали збиралися і розпадалися, простежуючи роль спекулятивних ігор з цінними паперами, Ф.Бродель, зокрема, колоритні і змістовні деталі отримує від вивчення «листування лейтенанта поліції д'Аржансона, яке почасти збереглося за 1706–1715 рр., одноманітно й наполегливо повідомляють нам про дрібних шахраїв...».

⇒ Книга Карло Гінзбурга «Сир і черви» – це історія мірошника кінця XVI ст., погляди якого на світ стають предметом зацікавленості інквізиції. Вона ґрунтується переважно на почерпнутих з архіву документах двох процесів інквізиції над мельником Меноккіо.

⇒ Наталі Земон-Девіс («Повернення Мартіна Герра») подає історію спритного самозванця, який упродовж багатьох років зумів переконливо зайняти місце зниклого чоловіка.

⇒ Книга Джованні Леві «Нематеріальний спадок. Кар'єра екзорциста в П'ємонті XVII ст.» (1985) – це колективна біографія мешканців села Сантена в П'ємонті за 50 років (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.). Головним героєм виступає священик-екзорцист К'єза, який уславився своїм умінням «виганяти диявола», а місцем дії є п'ємонтське село Сантена, у якому прокльовуються паростки модернізації. К'єза здобув неформальну владу і авторитет в селі. Те, що раніше (у старій історіографії) здавалося «ринком землі», виявилось більш складним явищем – усі земельні операції мали особистісне забарвлення, а ціна на землю більшче залежала від особистих відносин учасників угоди, ніж від «ринкової ціни».

Зразком реалізації в історіографії підходів К.Гірца («інтерпретативна антропологія») є колекція статей Роберта Дарнтон «Велика різанина котів і інші епізоди з французької культурної історії» (1984). Її експериментальний стиль не залишився без уваги:

⇒ Роберт Дарнтон в основу своєї розповіді про «велике вбивство котів» поклав тристорінковий памфлет, написаний у 1762 р., десять років через тридцять після описаного в ньому випадку. Інших свідчень, які б підтверджували, що підмайстри, описані тут, взагалі будь-коли вбивали якихось котів, немає. Ще менше є підстав твердити, – як це робить Дарнтон, – що вбивство котів було символічним прообразом масових убивств під час Французької революції тридцять років згодом, у 1790-ті роки. Символічне вбивство котів, якщо воно колись сталося, було скероване проти майстрів-ремісників, а не проти аристократів і сільських поміщиків, які були об'єктом народного гніву під час революції; у кожному разі, автор повідомлення 1762 року написав його частково для

запевнення властей, що підмайстри виявили свій гнів на роботодавців символічно, а не через пряме насильство. Есе Дарнтон про вбивство котів, як твердять його критики, виявляється переплетінням здогадок і припущень від початку до кінця. Але це надто суворий погляд. Ми повинні зрозуміти жорстокість, яка супроводила й підштовхувала Французьку революцію 1789 року, і саме в цьому допомагає розповідь Дарнтон. Переповнена деталями, вона слідує зразку «щільного письма», започаткованого антропологом Кліффордом Гірцом, з яким Дарнтон вчився у Принстоні, і демонструє багато сильних сторін інтерпретацій з подробицями оповіді.

Іншим принциповим елементом в мікроісторичному аналізі є «повернення нарратива».

Джованні Леві: «Тепер хотів би зупинитися ще на одному елементі, традиційному для праці мікроісториків, на зв'язках з читачем або проблемі нарративу. Повернення нарративу не можна розглядати просто в контексті вибору між якісною, персоніфікованою історією й тією квантитативною історією, що претендує на права встановлювати закони, правила і формальні колективні приводи. Мікроісторія спеціально звертається до проблеми комунікації й цілком дає собі раду, що саме історичне дослідження не можна цілком ототожнювати з повідомленням про його результат у книзі... Взагалі в історії проблеми доведення й ілюстрації засобами ретельної розповіді про конкретні події тісно пов'язані з технікою опису. Це не просто питання риторики, позаяк значення історичної праці не можна зводити до риторики, це проблема зв'язку з читачем, який (читач) ніколи не є *tabula rasa*, а тому неминуче постає проблема сприйняття. Мені видається, що особливу функцію нарративу характеризують дві властивості. Перша з них – спроба через перелік докладних фактів показати справжнє функціонування тих аспектів суспільства, які спотворюються при узагальненні й кількісній формалізації, що використовуються окремо, позаяк ці прийоми функціоналістично акцентують увагу на ролі систем правил і механістичних процесів у соціальній зміні. Інакше кажучи, за такого підходу ми бачимо відносини між нормативними системами й системами свободи дії, які створюють для індивідів ті лакуни й внутрішні конфлікти, що присутні у кожній системі законів і механістичних процесів соціальних змін. Друга властивість – введення до основного масиву нарративу прийомів самого дослідження, обмеженості документів, техніки переконування і побудови інтерпретацій. Цей метод виразно відмовляється від традиційної категоричної й авторитарної форми дискурсу, що її приймають історики, які оголошують своєю метою відображення реальності. В мікроісторії, навпаки, точка спостереження історика стає невід'ємною внутрішньою складовою його праці. Процес дослідження доступно описаний, й тепер обмеженість документальних свідчень, побудова гіпотез і спосіб мислення більше не є заборонаю для невтаємничених. Читач залучений до своєрідного діалогу й бере участь у всьому процесі випрацювання історичної аргументації».

Підхід мікроісторії пов'язаний з проблемою, як отримати доступ до знання минулого за допомогою різних свідчень, знаків і прикмет. Сутність цього прийому полягає в тому, що окреме приймається за відправний пункт (окреме, яке може бути вельми специфічним та індивідуальним, і яке не можна трактувати як типове явище), а потім його значення дається взнаки у світлі власного специфічного контексту. На відміну від зосередженості функціоналізму на соціальній упорядкованості, мікроісторики

сконцентрували увагу на суперечностях нормативних систем, а отже, на фрагментарності, конфліктності й множинності точок зору, дякуючи яким всі системи стають рухомими і відкритими. Зміни відбуваються через нескінченність стратегій і вибору, які діють усередині незбігів суперечливих нормативних систем.